

Határok

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Évi rendes angyalföldi sétánkat egy lételeméleti kérdés vizsgálatának szenteljük. Jelesen, hogy miféle hatással vannak egymásra (sőt, hogy vannak-e egyáltalán) az egymás mellett élő kultúrák, tájak, emberek. Pontosabban: hogy e kultúrák találkozási pontja (ezúttal nagyon is konkrétan, földrajzi értelemben elképzelve a dolgot) vajon milyen arcot mutat – hogy van-e, lehet-e egyfajta sajátos határkultúráról beszélni ebben az esetben?

Némi történeti jellegű megjegyzés persze nem kerülhető el. Mert azt persze minden gyerek tudja, hogy a tizenharmadik kerületet, melyet hebehurgyán és tudománytalanul Angyalföldnek szoktak nevezni, a várospolitikusok hajdan több különálló egységből eszkábáltak össze. (Ebben nincs semmi különös, majd minden budapesti kerület ilyen, főleg a külsőbbek: így se nagyon lehet kezelni a várost, hogyan lehetne, ha mondjuk, ötvennyolc kerületből állna?) Angyalföld, szorosán véve – miként a sláger helyesen mondotta – a Váci út és a Lehel út között volt fellelhető, és sokáig a város körüli szürke zóna gya-

nús és félelmes részének tűnt. (Engelfeld elnevezése is, több kútfő szerint, a helyi angyalcsinálók magas számára utalt, más kútfők szerint viszont nem.)

Újlipótváros ugyanakkor mindig is a belváros nyúlványa volt, oda is számította magát, pedig szorosán véve csak a múlt század húszas-harmincas éveitől lett igazán elegáns és belvárosias. Ez a két rész a mai tizenharmadik kerület két legismertebb, s egyben legeltérőbb arca. De a szakemberek külön említik Vízafogót, mely egykor tényleg csak a Rákos patak torkolatát jelentette, ahol a legtöbb vizát fogták (a viza egy nagy hal, biza! – boc), ma azonban

már elnyújtózik a Váci útig. És a helytörténészek számára külön alkerületnek számított a Lőportárdűlő is, noha az mára – az újabb utcanévtáblák tanúsága szerint – teljességgel beleolvadt Angyalföldbe. A Lőportárdűlő, miként a neve is mutatja, a honvédség kezelésében lévő egykori területet jelenti (földrajzilag úgy képzeljük el, mint Újlipótváros tengelyes tükröződését a Váci útra), ahol még ma is rengeteg nyoma maradt (épületek, utca nevek, sarkos városrendezés) e fontos ténynek. E négy történelmi egység mai határait látogatjuk meg tehát, igyekezvén választ adni a bevezetőben magunknak feltett kérdésekre.

A legegyszerűbb dolgunk a Dráva utcával van. A Dráva utca, mióta az eszét tudja, határutca, amiből a határ volt előbb: egykor itt húzódott a váci védgát egy szakasza. Amióta utca, Drávának hívják, s 1938 és 1950 között ez volt az V. és XIII. kerület határa. Valaha nem kellett éles szem ahhoz, hogy lássuk: két világ tekint itt, gyanakodva, egymásra. (Elég, ha csak a vizafogói barakksorra utalunk.) Mára azonban nyoma sem maradt ennek az élménynek. Az utazó, aki nem ismeri a kerület történetét, és még nem olvasta (helytelenül) dolgozatunkat, nem is sejtheti, hogy valahai határon áll: itt a két világ tökéletesen egybeolvadt. Igaz, a Duna közeli sétány csak az újlipótvárosi részen épült ki (sőt, tavaly meg is újult), s a páros oldal eleganciáját emeli az alig harminc éves szálloda is, mely egykor gyógyvizéről volt híres, mostanában inkább a benne megforduló sportcelebekről az – de a páratlan oldal fényét meg a szépen felújított trafóház emeli, az Elektromos Művek büszkesége. Kár, hogy előtte egy ütött-kopott faház (őrbódé, mi más) rontja az összképet. Melyhez még egy használt autótelep (a telep is használt, meg az autók is, utóbbiak a válság előtt még vadonatújok voltak) meg egy olasz cipőbolt (azelőtt jó nevű masszázsszalón) társul. Följebb vi-

megcserélnék őket, az se tűnne fel senkinek. (Az ott lakókat meg a szédülőseket persze kivéve.)

A Lőportárdűlő és Angyalföld határa sem régen, sem ma nem volt határozottan kijelölhető, még ha erre történtek is bizonyos kísérletek. (Dózsa György út – Szabolcs utca – Róbert Károly körút – Váci út.) Már csak

ma is, sajátos árnyalatot adva az egyébként hol falusias, hol lakótelepies környéknek. Ez az érzés (a Honvéd Kórház széles sávja miatt) átnyúlik a körúton is, mélyen behatolva az „ősi” angyalföldi világba. S bár a Lehel téri piacról már csak a régi idők búvárai tudják, hogy egykor temető állt itt, azt a mai utazó is észreveheti, hogy a Tűzér utcai

szont, a Váci út felé haladva, megfordul a trend: panelházak itt is, ott is, de a Vizafo-gón épültek újabbak is, szebbek is, ráadásul a páros oldalt meg egy ütött-kopott üzletsor hozza szintbe: egy szó mint száz, a Dráva utca nem határ ma már, egymásba nőtt a két oldal, ha egyetlen mozdulattal

azért sem, mert míg a honvédségi épületek tömbje (az Albrecht főherceg laktanya és kiszolgáló épületei, beleértve a Szabolcs utcai kórházat is) eredetileg a Lehel útig alkottak egy tömböt, egyéb honvédségi létesítmények szerteszét belepték az Aréna és Fóti utak környékét (ma Dózsa és Kassák), s lepek be

vívóterem egykor zsinagóga volt – itt állt, a hajdani izraelita temető szomszédságában. Mi most a Klapka és a Kassák Lajos négyszögében kalandoztunk kissé, úgy fogva fel, hogy az egykori Angyalföld és a Lőportárdűlő határán járunk. Mögöttünk is, előttünk is toronyházak, a Klapka utcá-

ban megroggyant üzletsor: meglepően sok a vagyonvédelmi szaküzlet és meglepően sok ment tönkre közülük – e kettős tény egyfelől arra utal, hogy a helyiek egy része a katonalétből megpróbált átlépni a civil életbe – kevés sikerrel – másfelől meg arra, hogy a környéken nemigen akad védendő vagyon. Az üzletsort egy szordínóban működő üzletlánci önkiszolgáló zárja le, előtte háromnegyedig üres parkoló. Egy öreg FIAT-ban nagy létszámú török család várja vissza a család fejét, a kocsni hangszórójából érkező orientális zene belepi a környéket. Hallják a keresztutcák apró házai éppúgy, mint a környékbeli csupa-üveg irodaházak. A túloldalon a hajdani karcsú raktárakból

összetákolt Honvéd kézilabdacsarnok ijeszti a sétálót. Ahogy ez a látvány nem csábít kézilabdázásra, úgy a Klapka utca túloldalán büszkélkedő Laktató gyorsétterem sem étkezésre. Hanem a Kassák Lajos utca itteni szakasza bizony, sokakat csábítana lakhatásra. Elegáns (többségében egyemeletes, egy családra tervezett) házak sorakoznak itt (építette Nagel Jenő, hirdeti a márványtábla az ötvenkettes számon, például), s ilyenfélekkel találkozhatunk a „határ” túloldalán is, a Béke tér környékének megmaradt régi részén. Valami békebeli illata van itt a világnak, melybe különös jókedvet lop az a modern, erős színekkel rajzolt épület, mely minden erre járó fényképész kedvence lesz.

Határjáró bolyongásunkat fejezzük be a Lehel út indulásánál: merthogy itt valószínűleg is határhoz érünk. A Lehel tér jobb kézre eső oldala (már ha Angyalföld felé nézünk, de merre is nézhetnénk másfelé?) ugyanis már Terézvárosához tartozik. Egyetlen ház sor ez, benne különféle üzletekkel (széfbolttal meg tévéshoppal meg ilyenekkel), melyek egykor, amikor a ház még a vasúttársasághoz kötődött, szolgáltató jellegű boltok voltak. (Közért, Patyolat, effélék.) Változatlan csak a kocsi maradt, melynek csak a neve változott az elmúlt száz évben, a funkciója nem.

Jó tudni, hogy mindig van, ami összeköti tájakat, évtizedeket. ●